
Рецензії

Степан ПАВЛЮК

ВІДДАВ ЖИТТЯ, ЩОБ ХРИСТОВА ЦЕРКВА БУЛА З'ЄДИНЕНА!

**О. д-р Павло-Михайло Кречун, ЧСВВ.
Святий Йосафат Кунцевич (1580—1623)**

**як свідок віри в епосі релігійної
конверсії. — Львів : Місіонер, 2013. —
264 с.**

Надто вагомо для успішного поступу суспільства, яке позбулося колоніальної залежності, що відбулося з Україною, яка виборола державну незалежність від російсько-радянської імперії наприкінці ХХ ст., якомога повніше і дуже ретельно спростувати спотворення реальної історії народу, що властиве кожному окупанту. З особливою наполегливістю фальшувалася духовно-культурна сфера, поприще народних традицій. Віхова історична подія, яка відбулась наприкінці ХVІ ст. — Берестейська Унія, викликала обурення в російській царистській історіографії. Особливо голосливою була придворна Московська Православна Церква, яка вбачала в цьому знаменному духовному акті загрозу для російського православ'я. І уже з підкоренням більшості українських земель у другій половині ХVІІ ст. організує тотальний напад на духовно-моральні, етичні засади Католицької Церкви східного обряду.

Як з'ясується, що і для панування в Україні польської корони виявиться з'єднання Київської Митрополії із Апостольською Церквою у Римі небезпечним.

Українські землі у пізньому середньовіччі у більшій частині були окуповані сусідніми державами: усе Правобережжя з Галичиною належало Польщі і Великому Литовському князівству, а після Люблінської унії — Польщі, Закарпаття — Угорщині. Буковиною володів молдавський господар. Українську вольницю на Лівобережжі і Півдні України забезпечувало козацтво. Єдиною інституцією на всіх українських етнічних землях, яка визнавалась народом і вірно служила йому, — була Церква східного обряду з центром у Константинополі. Київська Митрополія була наділена повноваженнями забезпечити духовне життя одночасно і в Білорусії.

Суспільно-політична ситуація на підкорених Польщею українських і білоруських землях стала вкрай напруженою у ХV—ХVІ століттях, коли до соціального гніту додалися маніпулятивні дії у духовній сфері, коли польська шляхта відверто підпорядковувала своєму впливу Православну Церкву, вишукуючи найдошкульніші засоби — патронатські (ктиторські) практики над церквами і монастирями, шляхом симоній, підкупів домагалась безпосередньої участі в обранні церковних душпастирів на всіх ієрархічних рівнях, включно з Митрополитом Київським. Патронатська позиція Константинопольського Патріарха була нейтралізована, зведена до формального підпорядкування. Польська влада і місце-

ва шляхта таким безладом у Церкві, процвітанням симонії, зневаженням церковних канонів була зведено до такого рівня, що польський магнат, католик Станіслав Жолкевський отримує православну катедру у Володимирі від короля Стефана Баторія?!

Організоване Польською Короною морально-етичне розтління в Руській Православній Церкві Київської Митрополії було політично вмотивованим, і внаслідок цього православне духовенство втрачало суспільний вплив, а церковне монастирське майно, землі відчувувались на користь шляхти.

Автор книги, о. д-р Павло-Михайло Кречун вводить в науковий обіг достатньо нового документального, історичного матеріалу, щоб українці змінили свій зомбований російською і підневільною українською, і в той же час атеїстичною історіографією, погляд на величну подію в духовному житті народу — Берестейську Унію, нібито процес поєднання Київської Митрополії з Римом був організований Костьолом Польщі, підкупивши, задобривши, а в результаті обдуривши єпископат Руської Православної Церкви. Таке трактування було неправдивим, облудним. Насправді Польський Костьол до унійного процесу православних владик і священників був наставлений особливо вороже і рішуче. Неодноразові протестні петиції польських архієреїв Папі Римському Григорію XV та королю Жигмонту III про недопустимість зближення з Римом на умовах, які виписані в «Артикулах», за якими насамперед цілковито зберігався східний обряд в богослужінні, та народна мова і традиції. Домагалася від Апостольської столиці здійснення повної латинізації Руської Церкви.

Стало відомо, що Унійна ідея зародилася у середовищі руських владик і священства Київської Митрополії і з одержимою підтримкою світських вельмож та суспільної освіченої верстви. Сподвижником зближення з Апостольською Столицею виступив Костянтин Острозький, ще далеко до перших таємних зібрань руських православних єпископів. Його наміри були продумані і наполегливі. З метою реалізації задуманої реформи Церкви переконує берестейського сенатора і каштеляна Адама Патія здійснити чернечий постриг, організував для нього єпископську грамоту від короля Жигмонта III (і це тільки впродовж 1593 року), надавши уже єпископу Іпатію Потію уповноваження очолити унійний рух.

Руська церковна еліта бачила єдиний шлях до порятунку свого народу у безпосередньому підпорядкуванні Київської Митрополії, але з обов'язковим збереженням традицій східного обряду християнської віри, — Апостольській Церкві у Римі. Зароджувався реальний екуменічний рух, кульмінаційним моментом якого стала історично-духовна подія, пов'язана із укладенням Унії Апостольської Церкви з Церквою східного обряду та її схвалення на Соборі православних єпископів Київської Митрополії у Бересті (Бресті) 1596 року.

Ще не сповна пізнаний цей процес і ще не все знаємо про його організаторів та активність не лише в контексті духовно-культурної і політичної історії України, а й в контексті історії Христової Церкви загалом.

Наукова праця др. Михайла Кречуна «Святий Йосафат Кунцевич (1580—1623) як свідок віри в епосі релігійної контрверсії» наświetлює і дає зрозуміти непрості стосунки у церковному житті духовенства в контексті політично і соціально нестерпного суспільного буття місцевого населення, що суттєво доповнює, а почасти об'єктивізує існуючу історіографію про цей історичний період. Дослідник зосередив свою увагу на цілеспрямованій духовній постаті архієпископа Полоцького Йосафата Кунцевича, який одержимо дбав про успіх унійної церковної справи, став живим прикладом, аж до самопожертви, відданості утвердження серед народу єдиноправильної ідеї з'єднання церков на возвеличення Христа, якого за подвижницьку душпастирську працю Апостольською Церквою було визнано святим. Автору вдалося блискуче розповісти про суспільні і церковно-організаційні проблеми, які спіткали Україну в XVI столітті напередодні церковної реформи, учасником якої був Йосафат Кунцевич. На українських і білоруських землях процвітало віровідступництво, соціальна злиденність, аморальність знаті, на жаль, і церковної теж. Наведена цитата із листа від Львівського Успенського братства до Патріарха в Царгород промовляє повною безнадією: «Наша Православна Церква сповнена всякого зла і народ побоюється, чи не грозить їй цілковита загибель. Багато вирішили піддатися Римському Папі і жити під його владою, без перешкоди, зберігаючи увесь свій обряд грецької віри...». Цікава деталь: Львівське Братство після Берестейської Унії буде одним із

агресивних опонентів здійсненої реформи Церкви. Така ж метаморфоза станеться з Костянтином Острозьким, який був великим прихильником з'єднання з Апостольською Церквою у Римі, одним з ініціаторів, що видно з його листа до Папи Сикста V у 1585 році: «Нічого я собі гарячіше не бажаю, як єдності віри й об'єднання всіх християн, і якщо справа того вимагала, щоб за таке велике добро треба було мені віддати життя, я того не завагаюся зробити...», — цитує автор.

Доскіпливе опрацювання доступних відомостей з цієї епохи, зокрема про поведінку окремих світських і духовних осіб, дало можливість вченому спростувати ряд історіографічних положень, які окупаційні влади, зокрема російська, створили з метою приниження і зневаження віхових подій нашої української історії і Церкви. Героїзований магнат Костянтин Острозький, начебто великий захисник українськості, насправді ж його вчинки були егоїстичними і при цьому в контексті польської політики щодо українців. Оголошена ним боротьба з уніатством стає захистом своїх вражених амбіцій і на підтримку політики Костьолу, метою якого було латинізувати Українську Церкву, підпорядкувати її своєму і державному впливу та перешкодити прямому зв'язку з Апостольським Римом. Адже князь Острозький підготував програму унії Руської Церкви з Католицькою, що підкреслює несхитність намірів. І в той же час, буквально через рік — уже у 1594 році, князь вибухає невгамовною люттю не лише до владик Київської Митрополії на чолі з митрополитом М. Рогозою, свого вихованця І. Потія, але й і ним розробленого унійного плану. Різко міняє погляд на реформу Руської Церкви і воліє її бачити знесиленою, розтлінною, маловпливовою у суспільстві. Пояснити такий карколомний маневр Острозького можна тільки причиною враження власних амбіцій, коли владики уже без його князівської участі проводили домовленості з Папою Римським, королем Жигмонтом III, іншими впливовими особами.

Не можна виключити думку про такий амбітний намір вельможі (зі своїм військом і своєю політикою), як претендування на королівське крісло. А ще Унійна Церква обмежувала б князя в абсолютних феодалних правах і вчинках, запроваджених у власних посіلوх. Воюючи до цього з козацтвом, ве-

дучи війни з ними, раптом Острозький виступає їх покровителем і натхненником, спрямовує їх для участі у збереженні усталених засад Руської Православної Церкви, яка на той час такими ж вельможами була уже занедбана.

Наведені в монографії неспростовні факти розвічують створену віками легенду щодо утисків, нещадного переслідування уніатами православних отців. Усе відбувалось навпаки, хоч би з прикладу жорстокого вбивства архієпископа Полоцького Йосафата Кунцевича. Налаштоване козацтво Острозьким, Смотрицьким (який згодом зрозуміє свій помилковий шлях як православного єпископа, повернеться до унійної реформи Церкви), а також патріархом із Стамбула, творило безчинства, вдаючись навіть до страти унійних священиків.

У дослідженні виразно відстежується складність унійного руху, який зазнавав несподіваного спротиву зі сторони, яка б повинна його підтримувати, виходячи з логіки фундаментальної християнської основи про єдиний християнський світ з Апостольською Церквою у Римі, беручи до уваги Польський Костьол, який вважав несумісним з'єднання Руської Церкви із східного обряду, та ще й з посполитою мовою в богослужінні. Тільки повна латинізація. Такий підхід пасував до геополітичних перспектив Польської Корони, власне рішучого, агресивного крила польської політики. Далекоглядний і виважений у стратегічних міркуваннях польський король Жигмонт III стояв на ліберальній позиції — надати українському люду деякої автономії у зреформованій Церкві у лоні християнського центру в Римі. Частина польської шляхти не поділяла такого погляду у ставленні до місцевого населення на завойованих землях, волевиявлення яких поділяв великий польсько-литовський канцлер Петро Сапіга і який виявився активним контрреформатором щодо реформи в Руській Церкві. Хочеться збагнути істинні мотиви поляка, освіченої особи католицького віросповідання стати апологетом збереження церковного безладдя, яке панувало у ті часи на українських землях. Поясненням цьому може бути бажання повного політичного панування на окупованих землях, коли за цей народ не могла заступитися, мобілізувати його на політичний спротив жодна суспільна сила, навіть Церква, яка перебувала у стані розтління. Візантійський Патріарх байдуже спостерігав за ситу-

ацією у Руській Церкві, як не банально, дбаючи лише за прибутки від неї.

Тривалий час російсько-радянська історіографія возвеличувала канцлера Петра Сапігу як визначного полеміста, який одержимо відстоював Православну Церкву в Україні, будучи ревним послідовником польського Костьолу, оскільки така позиція шанувалася російським окупаційним режимом. Сапіга, як діяльний урядовець, разом із князем Острозьким, православним митрополитом Смотрицьким, активно сприяв відновленню ієрархії Православної Церкви, оскільки Київська Митрополія з усім духовенством і паствою відкрили церковні врата і з'єдналася з Апостольською Церквою в Римі.

Величну і безкомпромісну постать архієпископа Йосафата Кунцевича дослідник розгортає у його ревному виконанні душпастирських практик, як унікального теолога і полеміста. Листовна дискусія із канцлером Сапігою є апофеозом правдивої Христової віри, одержимістю на збереження церковних традицій Східного обряду у злуці з Апостольською

Церквою. Святий Йосафат був активним виразником унійних ідей, виписаних в «Артикулах», які підтримало все священство Київської Митрополії у Бересті 1596 року (окрім Львівського і Перемишльського єпископів), що засвідчило про новий етап історії Української Церкви.

Дослідникові о. д-ру Павлові-Михайлові Кречуну сповна вдалося викристалізувати душпастирську місію архієпископа Йосафата Кунцевича, його незбориме прагнення служити Богові за будь-яких життєвих обставин, бути непохитним проповідником єдності Христової Церкви. Ще доцільно наголосити на особливому творчому успіху, коли вчений вдало скореспондував вагомим віховим здобуткам реформаторського процесу Церкви в Україні, закладені в «Артикулах», із потребою сучасного екуменічного руху. Адже Христос прийшов на Землю для всіх нас, суцільно й однаково дбав і любив усіх, то ж шана і неситна любов до Нього повинні бути однаково канонічними в усіх християн. Прикметною постаттю у любові до Христа був святий Йосафат Кунцевич.